

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ**

Правове регулювання державної допомоги суб'єктам господарювання (далі – державна допомога) – це правовий інститут, створений для покращення та підвищення ефективності використання ресурсів держави. В Україні цей інститут тільки починає формуватися у такому вигляді, у якому він уже більше пів століття працює в ЄС.

Слід відзначити, що такий інститут дозволяє державі ставити певні стратегічні цілі, та, дотримуючись певної стратегії та принципів надання такої допомоги, розвивати пріоритетні галузі економіки, підтримувати конкуренцію на ринку, позитивно впливати на бізнес-середовище, науково-дослідну діяльність, підвищувати якість надання державних послуг, рівень зайнятості населення, впроваджувати екологічні технології тощо.

Нормативна база для регулювання національної системи моніторингу та контролю державної допомоги в Україні почала формуватись в межах виконання положень за «Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС», яка набула чинності у 1998 р. [1, с. 4]. Не зважаючи на це, лише у 2014 р. було прийнято Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [2] (далі – Закон), яким до повноважень Антимонопольного комітету України (АМКУ) було віднесено моніторинг та контроль за наданням заходів підтримки суб'єктів господарювання державою, ведення реєстру державної допомоги тощо.

Регулювання у цій галузі дозволить надавати допомогу більш прозоро. Без такого моніторингу та контролю частими є випадки, коли держави надають підтримку хаотично та непослідовно. Наприклад, монополістам на ринку – вони, покриваючи витрати цих суб'єктів, не підтримують конкуренцію на ринку, зменшують свій прибуток.

Щодо окремих проблем правового регулювання, то слід відзначити певні неточності у Законі, до яких слід віднести: визначення поняття «державна допомога суб'єктам господарювання»; принципу недопустимості державної

допомоги; звільнення від обов'язку повідомлення про державну допомогу; повернення незаконної державної допомоги. Також деякі дослідники відзначають і інші недоліки.

Щодо вище зазначених проблем, то поняття «державної допомоги суб'єктам господарювання», надане у Законі, не включає у себе всі складові цього поняття згідно його тлумачення Європейською Комісією (далі – ЄК).

У 2016 році ЄК прийнято «Повідомлення ЄК щодо поняття державної допомоги згідно зі статтею 107 (1) ДФЄС» для надання додаткових роз'яснень щодо поняття державної допомоги, що має сприяти більш прозорому та послідовному застосуванню цього поняття на території Союзу.

Це пояснення вказує на складові частини поняття державна допомога, а саме: суб'єкт господарювання та економічна діяльність; з використанням державних ресурсів; перевага, що отримується суб'єктом господарювання; вибірковість суб'єктів господарювання у доступі до ресурсів держави; вплив на конкуренцію та торгівлю між державами-членами ЄС в рамках Договору про функціонування ЄС [3, с. 4–5].

Відповідно визначення, надане Законом, включає в себе лише перші чотири вказані складові, тобто, що його змістовне наповнення в Україні ширше, що призводить до збільшення об'єму роботи АМКУ по здійсненню оцінки на допустимість конкуренції, наданню, збиранню інформації, прийняття рішень щодо більшої кількості заходів з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів.

Щодо принципу недопустимості державної допомоги, то варто було б запозичити принципи європейської політики регулювання державної допомоги: обмеження обсягу, тривалості та пропорційності, вибірковості, законності, недискримінації, адекватності заходів захисту завданій шкоді, ринкового кредитора, використання ґрунтового економічного аналізу, контролю, адекватності інституцій, інвестування ринкової економіки, гласності.

Загалом, можна описати ці принципи як певний базис формування державного контролю за допомогою, що надається державою – її обмеження, доцільності, ефективності, вибірковості тощо. Саме така система принципів була б доречнішою та розкривала суть інституту правового регулювання державної допомоги.

Наприклад, для оцінки сумісності (допустимості) державної

допомоги ЄК використовує тест балансування (принцип ґрунтового економічного аналізу). Його роль при оцінці сумісності в основному полягає в співставленні її негативного впливу на торгівлю та конкуренцію на внутрішньому ринку з його позитивними наслідками для суспільства, держави в цілому. Балансування цих ефектів враховує вплив допомоги на соціальний добробут ЄС [5, с. 7].

У нас запроваджена подібна процедура для виявлення та зіставлення позитивних та негативних наслідків концентрації на конкуренцію на ринку під час отримання дозволу Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), доцільно було застосовувати її і для надання державної допомоги.

Тобто, з використанням цих принципів, стає можливим скоротити витрати державного бюджету на державну допомогу, при цьому збільшивши її результативність та ефективність. Особливо важливим є застосування принципу гласності, якщо врахувати що у Законі про прозорість йдеться лише у його преамбулі.

Щодо звільнення від обов'язку повідомлення про державну допомогу – то не всі науковці позитивно оцінюють подібну практику. Проблемою є те, що з впровадженням реєстру державної допомоги, для покращення системи, ознайомлення органів самоврядування із таким інститутом варто було хоча б в перші роки зобов'язати всі органи державної влади та місцевого самоврядування звітувати про нову державну допомогу не залежно від її цілей, щоб виробити певну практику, виявити можливі проблеми та недоліки. Звільнення від цього обов'язку може призвести до певних зловживань з боку надавачів такої допомоги.

Проблемою є також доопрацювання механізму повернення незаконної державної допомоги. Незаконною визнається державна допомога, надана без повідомлення АМКУ, після нього але до отримання рішення про її допустимість, також це звісно допомога надана всупереч рішення АМКУ.

Таким чином, ЄК, для відновлення тієї ситуації на внутрішньому ринку, яка існувала до надання незаконної державної допомоги, вимагає повернення всього обсягу отриманої суми разом з відсотками (за користування такою державною допомогою). Натомість, ст. 14 Закону передбачає, що поверненню підлягає лише надані кошти, як і постанова КМУ, прийнята з цього ж питання.

Загалом, проаналізувавши практику винесення рішень АМКУ

щодо допустимості та недопустимості державної допомоги слід відзначити, що уже існує механізм подолання розбіжностей законодавства – при винесенні своїх рішень комітет бере до уваги позиції експертів проекту технічної допомоги Європейського Співтовариства «Підтримка Антимонопольного комітету України у впровадженні правил державної допомоги», які при розгляді питань посиляються саме на положення *acquis* ЄС.

Для вдосконалення правового регулювання державної допомоги слід провести адаптацію цього правового інституту до *acquis* ЄС, щоб недоліки Закону не спотворювали прийняті на його основі підзаконні акти, наприклад щодо критеріїв допустимості певних видів державної допомоги.

Також варто відзначити, що вже працює реєстр державної допомоги, і вже можна з його допомогою надавати інформацію про нову державну допомогу, переглядати справи АМКУ та його рішення тощо.

Джерела:

1. Державна допомога виробникам в Україні : реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / за заг. ред. С. Касьянова. Київ : Нора-Друк, 2004. 86 с.
2. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> (дата звернення: 07.11.2019).
3. Повідомлення Комісії щодо поняття державної допомоги згідно зі статтею 107(1) ДФЄС : Повідомлення комісії. URL: https://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Notice_of_State-Aid_UKR.pdf (дата звернення: 07.11.2019).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 07.11.2019).
5. Кулик О. Система державної допомоги в Україні: як європейські вимоги можуть зробити її більш ефективною. Київ: ГО «Український центр європейської політики», 2019. 60 с. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Systema-derzhavnoyi-dopomogy-v-Ukrayini_yak-yevropejski-vymogy-mozhut-zrobyty-yiyi-bilsh-efektyvnoyu-1.pdf (дата звернення: 07.11.2019).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Попелюк В. П.